УДК 347.4

КРУЇЗ ЯК ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Ольховик Л. А., Павленко В. С.

У цій роботі досліджується круїз як договір про надання туристичних послуг. Запропоновано авторське визначення: за договором морського круїзу одна сторона (туроператор) зобов'язується за завданням іншої сторони (туриста) здійснити морську подорож (круїз) за певною програмою та надати іншій стороні (туристу) попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, які споживаються у процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а турист зобов'язується оплатити виконавцеві зазначений комплекс послуг, якщо інше не передбачено договором. Пропонуємо внести зміни до КТМ та закріпити це визначення до ст. 195 КТМ. Надано юридичну характеристику такого договору: консенсуальний, двосторонній, оплатний, публічний.

***Ключові слова**: туризм, туристична послуга, круїзна подорож, круїз, договір про надання туристичних послуг, морський круїз.*

В данной работе исследуется круиз как договор о предоставлении туристических услуг. Предложено авторское определение: по договору морского круиза одна сторона (туроператор) обязуется по заданию другой стороны (туриста) осуществить морское путешествие (круиз) по определенной программе и предоставить другой стороне (туристу) предварительно разработанный комплекс туристических услуг, потребляемых в процессе совершения определенного действия или осуществления определенной деятельности, а турист обязуется оплатить исполнителю указанный комплекс услуг, если иное не предусмотрено договором. Предлагаем внести изменения в КТМ и закрепить это определение в ст. 195 КТМ. Представлена юридическая характеристика данного договора: консенсуальный, двусторонний, возмездный, публичный.

***Ключевые слова**: туризм, туристическая услуга, круизное путешествие, круиз, договор о предоставлении туристических услуг, морской круиз.*

This article considers a cruise as a contract for the provision of travel services. The author's definition of a contract for the provision of travel services is proposed: under a contract for the provision of travel services, one party (tour operator) undertakes on behalf of the other party (the client, a tourist) to provide a previously developed set of travel services consumed in the process of performing a certain action or performance of a certain activity, and the tourist undertakes to pay to the performer the specified range of services, unless otherwise provided by the contract. We propose this definition to the text of the Law of Ukraine "On Tourism".

The author suggests defining a cruise as a contract for the provision of travel services: under the sea cruise agreement, a one-way tour operator undertakes, on behalf of the other party (tourist), to undertake a sea trip (cruise) in accordance with a specific program and provide the other party (tourist) with a previously developed set of tourist services consumed in the process of performing certain actions or actions for implementation, and the tourist undertakes to pay the specified package of services to the contractor, unless otherwise specified considered by the contract. We propose to make changes to KTM and correct this definition in Article 195 of KTM. They presented the legal characteristics of this agreement: agreed, bilateral, paid, public.

Dedicated features of cruise tourism – the vehicle is directly involved in serving tourists during the cruise. This vehicle is not only a means of moving tourists from one point of the tourist route to another, but also a place to live, eat, recuperate, educate, get tourist entertainment.

Considered the types of cruises: annual and sea. Among sea cruises there are: round-the-world (duration is six months or more.), coastal (the journey takes place on the waters adjacent to the shores of the main continents), expedition cruises (traveling to inaccessible places) and transatlantic crossings (making the transition across the Atlantic on a passenger liner).

***Key words**: tourist, tourism cruise, cruise, agreement on the provision of tourism services, sea cruise.*

Постановка проблеми. Проблеми правового регулювання відносин, що виникають із приводу надання туристичних послуг, набули особливої актуальності в умовах розвитку туристичного бізнесу. Функціонування сфери туристичних послуг неможливе без належного правового регулювання. Прийнятий у 1995 році Закон України «Про туризм» став радше орієнтиром розвитку досліджуваного нами інституту, але не нормативним актом, який комплексно регулює окреслену сферу відносин. Закладена ним основа потребує своєї розбудови з урахуванням розвитку цивільного законодавства та особливостей надання туристичних послуг в умовах сьогодення.

Оформлення круїзу як туристичної послуги здійснюється у рамках цивільно-правового договору про надання послуг. Відносини у сфері надання туристичних послуг не досить дослі¬джені в українській юридичній літературі. Щодо круїзу як договору надання туристичних послуг, то це питання взагалі не підлягало дослідженню у сучасному правовому вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексного дослідження правової природи договору про надання туристичних послуг загалом не проводилося, а щодо поняття «круїз», то відсутні будь-які дослідження. Науковці приділяли увагу дослі¬джен¬ню лише окремих питань у сфері туристичних відносин, зокрема дисерта¬ційні роботи О.Ю. Серьогіна «Правове регулювання міжнародних турис¬тичних відносин» (2002 р.), М.М. Гудими «Захист прав споживачів за до¬говором про надання туристичних послуг» (2012 р.) та М.М. Гудими «Предмет договору про надання туристичних послуг» (2013 р.).

Метою цієї статті є дослідження визначення сутності поняття «круїзний туризм»; виведення поняття круїзу, його видів та характерних ознак; визначення основних компонентів договору про надання туристичних послуг, а саме круїзу. Круїзний туризм є порівняно новим видом туризму, який розвивається стрімкими темпами. Наша держава володіє ресурсним потенціалом для розвитку круїзного туризму. Разом з тим в Україні для визначення особливостей організації круїзного туризму потрібно звернути увагу на такі проблеми: послуги, які надаються під час круїзу, класифікацію засобів транспортування туристів та особливості споживача туристичної послуги.

Ольховик Л. А., Павленко В. С., 2018

Виклад основного матеріалу. Хоча організований туризм уже функціонував близько століття, до середини 20-х років XX століття сфері туристичних послуг не приділяли належної уваги, оскільки існувала думка, що туризм як галузь економіки не може достатньою мірою вплинути на економіку чи приносити великі прибутки в казну держави. Але з середини 50-х років туризм як галузь економіки починає відігравати все більшу роль.

Одним із перших нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання туристичних відносин в Україні, є, зокрема, ліцензування туристичної діяльності – Інструкція Державного комітету з туризму «Про умови і правила здійснення підприємницької діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг, та контролю за їх дотриманням» від 27 липня 1994 року № 79, в якій передбачено умови здійснення підприємницької діяльності у сфері надання туристичних послуг.

Розробка та прийняття Закону України «Про туризм» проходила протягом 1993–1995 років. Закон було підготовлено на високому професійному рівні з урахуванням міжнародного досвіду провідних туристичних країн світу. Він відповідав сучасним реаліям провадження туристичної діяльності та тогочасній правовій думці. Проект Закону пройшов апробацію в європейських країнах з досконалою законодавчою базою в цій галузі (Італія, Іспанія, Франція, Польща тощо). Під час його підготовки також було враховано думки, зауваження і пропозиції вітчизняних фахівців.

Закон України «Про туризм» набув чинності у 1995 році й окреслив стратегічну лінію та конкретні завдання розвитку туристичної сфери, став свідченням посилення уваги законодавчої та виконавчої влади до галузі, її проблем і перспектив розвитку. Вперше за багато років у законодавчому порядку на державному рівні було сформовано термінологічно-понятійний апарат у сфері туризму («туризм», «туристична діяльність», «туристичний продукт» «турист», «суб'єкт туристичної діяльності» тощо). Україна стала першою і чи не єдиною серед республік колишнього Радянського Союзу, що прийняла спеціальний нормативно-правовий акт – Закон України «Про туризм», в якому офіційно проголошено і законодавчо закріплено туризм одним із пріоритетних напрямів розвитку національної культури й економіки та здійснення послідовної державної політики в галузі.

Таким чином, на сьогодні функціонування туризму здійснюється на підставі такого нормативно-правового акта, як Закон України «Про туризм», відповідно до ст. 1 якого туризм – це тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає.

Відносини у сфері туристичної діяльності регулюють і низка інших законів. До норм загального законодавства належать: Конституція України, якою закріплено основні права і свободи людини, їхні гарантії; Господарський кодекс України; закони України «Про сільський зелений туризм», «Про захист прав споживачів»; «Про порядок виїзду із України і в'їзду в Україну громадян України»; «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті»; «Про страхування»; «Про рекламу»; «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»; «Про залізничний транспорт»; «Про транспорт»; «Про інформацію»; «Про курорти» та ін.

Єдиного підходу до визначення поняття «туризм» немає. Туризм розглядається нами як складна, взаємопов'язана система, яка характеризується економічними відносинами надавачів туристичних послуг та споживачів – туристів, діяльність яких регулюється нормативно-правовою базою держави, міжнародними організаціями та органами управління окремо взятого елемента цієї системи.

Для детальної характеристики дефініції «круїз» необхідно розглянути низку понять, а саме: туристична послуга, договір про надання туристичних послуг, круїзна подорож, морський круїз.

На думку І.В. Зоріна і В. А. Квартальнова, під туристичними послугами розуміють «основні, необхідні для організації та проведення подорожі (розміщення, харчування, перевезення, екскурсійні послуги, послуги гідів-перекладачів, інші послуги залежно від цілей подорожі) та додаткові туристичні послуги, що не входять у тур і надаються за місцем відпочинку у міру виникнення потреби в них (торговельні послуги, послуги пошти та зв'язку, театральні вистави, шоу, послуги бару, таксі тощо); комплексні туристичні послуги – сукупність туристичних послуг, гарантованих путівкою» [1, с. 664].

Поряд з терміном «туристична послуга» вживають термін «туристичний продукт». У цивілістичній науці немає єдності думок щодо доцільності одночасної наявності в понятійному апараті науки цих двох термінів. Окремі науковці проводять розмежування цих двох понять. При цьому одні автори стоять на позиції, згідно з якою предметом договору про надання туристичних послуг є туристичний продукт, тобто товар, що продається турагентствами туристам, які не мають договірних відносин з туроператором. Фактично у такому разі йдеться про аналогію з договором роздрібної купівлі-продажу. Інші вчені дотримуються точки зору, згідно з якою за договором про надання туристичних послуг у туриста виникає право вимагати надання йому туристичної послуги, яку він споживатиме у процесі надання, а не якогось товару, купівля якого є, навпаки, одномоментною дією.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про туризм» «Туристичний продукт – попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо)». Закон України «Про туризм» не дає визначення договору про надання туристичних послуг, тому пропонуємо авторське визначення договору про надання туристичних послуг: «За договором про надання туристичних послуг одна сторона (туроператор) зобов'язується за завданням іншої сторони (замовника, яким є турист) надати попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, які споживаються у процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а турист зобов'язується оплатити виконавцеві зазначений комплекс послуг, якщо інше не передбачено договором». Пропонуємо це визначення внести до тексту Закону України «Про туризм»

Круїз (англ. cruise) – морська подорож зазвичай по замкнутому колу з поїздками із портів у внутрішні райони країн (наприклад, круїз довкола Європи) [2].

Інші дослідники розглядають «круїз» як туристську поїздку з використанням транспортних засобів (як правило, водних) не тільки для перевезення, але й як засобів розміщення, харчування та обслуговування. У туристській практиці реалізується програма круїзів на морських і річкових маршрутах [3, с. 84].

Науковець А.В. Бабкін зазначає, що «під круїзом слід розуміти подорож на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд визначних пам'яток портових міст, а також різноманітні розваги на борту морських та річкових лайнерів» [4, с. 208]. На нашу думку, круїз – це морська подорож з кінцем подорожі в тому місці, де вона починалась.

Відповідно до ст. 195 Кодексу торговельного мореплавства України за договором морського круїзу одна сторона – організатор круїзу – зобов'язується здійснити колективну морську подорож (круїз) за певною програмою і надати учасникові круїзу всі пов'язані з цим послуги (морське перевезення, харчування, побутове та екскурсійне обслуговування тощо), а інша сторона – учасник круїзу – зобов'язується сплатити за це встановлену плату [5]. Слід зазначити, що до Кодексу торговельного мореплавства України положення, що присвячені морському круїзу, внесені вперше.

Нам видається це визначення не дуже вдалим. Організатор круїзу це і є туроператор. Стаття 5 Закон України «Про туризм» дає визначення: туристичний оператор (туроператор) – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких винятковою діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг, які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність [6]. За наведеним у КТМ визначенням договору морського круїзу споживачем туристичних послуг є колектив людей. З цим не можемо погодитись, адже договір про надання туристичних послуг укладається не з колективом людей, а з кожною особою окремо, а вже потім вони об'єднуються в групи залежно від обраного туристичного маршруту. Тому пропонуємо авторське визначення: «За договором морського круїзу одна сторона (туроператор) зобов'язується за завданням іншої сторони (туриста) здійснити морську подорож (круїз) за певною програмою та надати іншій стороні (туристу) попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, які споживаються у процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а турист зобов'язується оплатити виконавцеві зазначений комплекс послуг, якщо інше не передбачено договором». Пропонуємо внести зміни до КТМ та закріпити це визначення у ст. 195 КТМ. Такий договір є консенсуальним, двостороннім, оплатним, публічним.

Деякі дослідники розглядають круїзну подорож не як договір перевезення, а саме як договір про надання туристичних послуг, оскільки спрямованістю цього договору є задоволення потреби у відпочинку споживачем (від англ. cruise – морська подорож, плавання по замкнутому колу). Скажімо, Кодекс торговельного мореплавства розмежовує договір морського перевезення пасажира та договір морського круїзу. Відповідно до ст. 184 КТМ «За договором морського перевезення пасажира перевізник зобов'язується перевезти пасажира і його каютний багаж у пункт призначення, а в разі здачі пасажиром багажу також доставити багаж у пункт призначення і видати його уповноваженій на отримання багажу особі; пасажир має сплатити встановлену плату за проїзд, а у разі здачі багажу – і плату за провезення багажу» [5]. Не можемо погодитися з такою думкою, бо це не просто перевезення з пункту А в пункт Б, це не просто морське перевезення, а ще й цілий комплекс послуг: харчування, медичне, побутове, розважальне, екскурсійне обслуговування та ін.

На думку А.Б. Бабкіна, «круїзний туризм належить до спеціальних видів туризму, оскільки є досить трудомістким, капіталомістким видом туризму, що поєднує в собі кілька видів туризму – рекреаційний, спортивний, лікувально-оздоровчий, пізнавальний» [4, с. 208].

Особливістю круїзного туризму є: транспортний засіб бере безпосередню участь в обслуговуванні туристів під час здійснення круїзу; цей транспортний засіб виступає не тільки засобом переміщення туристів з однієї точки туристичного маршруту в іншу, а й місцем проживання, харчування, оздоровлення, освіти, отримання розваг туристом.

Водний вид транспорту у круїзному туризмі виступає базисним елементом туристичного продукту, тому що під час круїзу туриста не тільки транспортують, а й надають повний спектр додаткових послуг.

Круїзний туризм поділяється на морський та річний. Під час розробки програми туроператор має враховувати природні ресурси місцевості, тому що від водних ресурсів буде залежати різновид круїзу. Безперечно, засіб перевезення туристів має бути обладнаний та спроектований згідно з уподобаннями споживача, щоб залишатися конкурентоспроможним за умов ринкової економіки.

Морський круїз – це подорож зазвичай по замкнутому колу з радіальними поїздками з портів у внутрішні райони країн. Річний круїз – це круїзи по внутрішніх водних артеріях (річках, озерах, каналах) [4, с. 208].

Серед морських круїзів виділяються: кругосвітні, прибережні, експедиційні круїзи та трансатлантичні переходи. Особливістю цього виду круїзу є висока вартість путівки, яка пов'язана із тривалим терміном перебування на борту. Вадою прибережних круїзів є те, що подорож здійснюються по водах, прилеглих до берегів основних материків. Подорожуючи на трансатлантичних круїзах, здійснюють перехід через Атлантику (3000 міль/4800 км) на пасажирському лайнері. Під час експедиційного круїзу здійснюється подорож у малодоступні місця: акваторію Північного Льодовитого океану, райони Північного Полярного кола, Антарктичного півострова, Фолклендських островів або Південної Георгії або Меланезії.

Також круїзи поділяють на:

– туристичні, коли тривалість поїздки становить більше 24 годин;

– екскурсійно-прогулянкові, коли тривалість поїздки становить менше 24 годин. Такі рейси здійснюються з метою відпочинку та ознайомлення з історичними та іншими пам'ятками, як правило, між двома портами із заходами та зупинками в них або без заходів і зупинок.

Круїзний туризм характеризується вмілим поєднанням різнопланових потреб споживача, що є дуже важливим на конкурентному ринку. Можна зазначити, що експедиційні круїзи на криголамах вздовж Антарктиди є специфічним підвидом круїзного туризму. Ці круїзи

користуються попитом, що підтверджує попереднє бронювання туру на рік уперед.

Залежно від особливостей та специфікацій, що ставляться туристом до туристичної послуги, договір про надання туристичних послуг може бути публічним, договором приєднання або договором, що укладається на загальних конкурентних засадах.

Істотними умовами договору круїзу як договору про надання туристичних послуг є предмет (круїз), ціна, строки та порядок оплати круїзу.

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження ми запропонували авторське визначення договору про надання туристичних послуг: «За договором про надання туристичних послуг одна сторона (туроператор) зобов'язується за завданням іншої сторони (замовника, яким є турист) надати попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, які споживаються у процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а турист зобов'язується оплатити виконавцеві зазначений комплекс послуг, якщо інше не передбачено договором». Пропонуємо це визначення внести до тексту Закону України «Про туризм». Пропонуємо внести зміни до ст. 195 КТМ та закріпити в ній наше авторське визначення: «За договором морського круїзу одна сторона (туроператор) зобов'язується за завданням іншої сторони (туриста) здійснити морську подорож (круїз) за певною програмою та надати іншій стороні (туристу) попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, які споживаються у процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а турист зобов'язується оплатити виконавцеві зазначений комплекс послуг, якщо інше не передбачено договором». Такий договір є консенсуальним, двостороннім, оплатним, публічним.

Література

1. Зорин И.В. Туристический терминологический словарь: справ.-метод. пособие / И.В. Зорин, В.А. Квартальнов. М.: Сов. спорт, 1999. 664 с.

2. Круїз. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D1%83%D1%97%D0%B7

3. Кодекс торговельного мореплавства України. Відомості Верховної Ради України, 1995, №№ 47, 48, 49, 50,51, 52, ст. 349. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80

4. Бабкин А.В. Специальные виды туризма: учеб. пособ. Ростов н/Д: Советский спорт, 2008. 208 с.

5. European Cruise Council Report 2012–2013. URL: http://rus-shipping.ru/ru/flag/news/?id=4029 – С. 84

6. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95 (остання редакція 04.11.18) URL: http://kodeksy.com.ua

Ольховик Л. А.,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри цивільного
та трудового права
Одеського національного морського університету

Павленко В. С.,
магістрант
Навчально-наукового морського гуманітарного інституту Одеського національного
морського університету